

ДЖЕРЕЛА ПОХОДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

У статті висвітлено результати дослідження, присвяченого виявленню підґрунтя для виникнення найбільш відомих фразеологічних одиниць французької мови. Установлено, що проблема функціонування фразеологічних одиниць у мовленні завжди перебувала в центрі уваги лінгвістів. Проведений аналіз засвідчив, що в змісті фразеологічних одиниць відображено картину історичного розвитку французького народу, розкрито його характер, втілено звичаї та національні риси французів. Основними джерелами виникнення фразеологічних одиниць є історичні події, факти, крилаті вислови, легенди, а також літературні твори видатних майстрів пера.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, історичний розвиток французького народу, факт, крилатий вислів, цитата, легенда, традиція, звичай.

В статті изложены результаты исследования, посвященного выявлению основания возникновения наиболее известных фразеологических единиц французского языка. Установлено, что проблема функционирования фразеологических единиц в речи всегда находилась в центре внимания лингвистов. Проведенный анализ свидетельствует о том, что в содержании фразеологических единиц отражена картина исторического развития французского народа, раскрыт его характер, воплощены обычаи и национальные черты французов. Главными источниками возникновения фразеологических единиц являются исторические события, факты, крылатые выражения, легенды, а также литературные произведения выдающихся мастеров пера.

Ключевые слова: фразеологическая единица, историческое развитие французского народа, факт, крылатое изречение, цитата, легенда, традиция, обычай.

The article presents the results of the research, devoted to the determining of the basis of the most famous French idioms. It was found out that the linguists have always been interested in the problem of the functioning of phraseological units in speech. The analysis showed that the picture of the historical development of the French people, the character of the French, their customs and national characteristics are reflected in the content of idioms. The historical events, facts, aphorisms, legends and literary works of outstanding masters of the pen are the main sources of the origin of phraseological units.

Key words: phraseological unit, historical development of the French people, fact, aphorism, quotation, legend, tradition, custom.

Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується підвищенням інтересом науковців до проблеми функціонування в мові фразеологічних одиниць, що мають величезні експресивно-зображальні можливості. Питання наявності в мові фразеологічних одиниць та їх використання в мовленні завжди викликало інтерес з боку лінгвістів, оскільки саме знання фразеологічного фонду будь-якої мови послаблює протиріччя між потребами мислення та обмеженими лексичними ресурсами мови. Фразеологічні одиниці здатні заповнити пропуски в лексичній системі мови, яка не може повністю забезпечити найменування пізнаних людиною нових сторін дійсності, і в багатьох випадках виступають єдиними назвами предметів, якостей, процесів, станів, ситуацій тощо.

Фразеологічні одиниці були й залишаються предметом наукових пошуків багатьох вітчизняних і зарубіжних лінгвістів, починаючи з епохи Середньовіччя і до наших днів. Проблема виділення фразеологічних одиниць у відносно самостійний рівень мовної структури та їх класифікації досліджували Ш. Баллі [3], В. Виноградов [4], М. Алефіренко [1]. Важливість вивчення історичних основ фразеології відзначена в працях О. Куніна [5], М. Ра [9], П. Гіро [8]. Цінні спостереження про системний характер фразеології та її різноманітні вияви наявні в працях Ж. Арутюнової [2], О. Куніна [5], А. Назаряна [6] та інших відомих представників вітчизняної й зарубіжної лінгвістичних шкіл.

Проблема вивчення джерельної бази виникнення фразеологічних одиниць французької мови була й продовжує залишатися актуальною, незважаючи на значну кількість досліджень у цій галузі, оскільки в змісті фразеологічних одиниць французької мови знайшли своє відображення історія, культура, побут, дух і спосіб мислення народу. Наша розвідка спрямована на виявлення особливостей відтворення в змісті фразеологічних одиниць історичної картини минувшини французького народу, розкриття його характеру, ознайомлення зі звичаями та національними рисами французів.

Мета статті – шляхом опрацювання теоретичних та лексикографічних джерел виявити, що саме слугувало підґрунтям для виникнення найбільш відомих фразеологічних одиниць французької мови.

Проведений аналіз фактичного матеріалу дав можливість установити, що більшість фразеологічних одиниць французької мови виникли на національній основі. Джерела їхнього походження надзвичайно різноманітні. Образи істинно французьких фразеологічних одиниць запозичені з різних сфер матеріально-культурного життя народу. У фразеологічних одиницях знайшли своє відображення його історія, побут та культура, його дух та спосіб мислення. Ці одиниці є ніби синтезом духовних цінностей французького народу, вони відтворюють справжню картину його минулого, розкривають його характер, знайомлять нас з його традиціями, звичаями й національними рисами.

Походження значної кількості фразеологізмів пов'язане з минулим народу Франції, тобто з якимось історичним фактом або подією. Серед них зустрічаються такі, що нагадують про правління різних королів – *faire Charlemagne* (вийти з гри після перемоги), *travailler pour le roi de Prusse* (працювати задарма), *au temps du roi Dagobert* (за часів царя Гороха), *couleur Isabelle* (світло-жовтий колір, тобто колір одягу королеви Ізабелли), *au temps où la reine Berthe filait* (з давніх часів); про діяльність видатних полководців – *vérité de la Palice* (стара пісня, азбучна істина), *mot de Cambronne* (грубе слово, лайка), *coup de Jarnac* (віроломний, підступний удар); про житіє святих – *Saint-Roch et son chien* (нерозлучні друзі), *coup de Trafalgar* (тривога, неочікувана катастрофа); про соціально-політичні й історичні події різних епох – *avoir l'air de revenir de Pontoise* (мати розгублений вигляд), *poisson d'avril* (першоквітневий жарт), *faire à qn la conduite de Grenoble* (вороже зустріти когось), *c'est une autre paire de manche* (це зовсім інша розмова), *faire pièce à qn* (дозолити комусь щось зробити).

З античних часів бере свій початок фразеологічна одиниця *jurer sur ses grands dieux*, пов'язана зі звичаями древніх греків та римлян поділяти богів на великих і малих, тобто тих, які жили на Олімпі й решту. Коли клялися великими богами, клятва вважалася більш урочистою і священною, обіцянка, дана під таку клятву, підлягала обов'язковому виконанню [7, с. 70].

Виникнення фразеологізму *à Paques ou à la Trinité* [7, с. 146] належить до періоду тринадцятого – чотирнадцятого століть. У той час французькі королі, які звикли до розкішного життя, змушені були позичати у своїх підданих великі суми грошей з метою покриття боргів. Повернути взяті гроші боржники урочисто обіцяли на Пасху або на Трійцю. З цією метою навіть видавали спеціальні укази, що підтверджували королівські обіцянки. Але наступала спочатку Пасха, а потім Трійця, а борги залишалися неоплаченими. У решті-решт це призвело до того, що назви днів цих свят стали використовувати, для назви якогось віддаленого строку, який майже ніколи не наступав.

Плідним періодом для виникнення фразеологічних одиниць у французькій мові були роки французьких революцій та воєн. З вищезазначеними подіями пов'язане виникнення таких фразеологізмів як: *baiser Lamourette*, *faire le zouave*, *repartir comme en quatorze*, *la drôle de guerre*.

Джерелом виникнення великої кількості фразеологічних одиниць сучасної французької мови стали історичні фрази та цитати, авторство яких належало більш-менш знаменитим особистостям. Ці вислови спочатку стали надбанням народних мас, а згодом, набувши переносно-узагальнюючого значення, ввійшли до фразеологічного фонду французької мови. Велике значення для їхнього осмислення та практичного використання має усвідомлення того, у яких умовах та в якій ситуації вони були вжиті вперше.

Так, вираз *il n'y a pas le premier pas qui coûte* (найважче зробити перший крок) [7] виник на основі вислову маркізи Дюдеффан, яка стала знаменитою завдяки своєму листуванню з Вольтером та іншими видатними письменниками вісімнадцятого століття. У своєму листі до Д'Аламбера вона розповіла, що виникнення цього вислову пов'язане з фактом смерті першого єпископа міста Париж – святого Діонісія. Цьому святому було відтято голову. Потім його змусили нести відтяту голову до місця, де згодом було засноване абатство, яке й донині носить його ім'я. Коли кардинал висловив здивування з приводу довжини шляху, який пройшов єпископ з відтятою головою, маркіза йому відповіла: у таких випадках найважче зробити перший крок.

Виникнення широко відомого вислову *après nous le déluge* (після нас хоч потоп) пов'язується з іменем французького короля Людовіка XV, який був загальновідомий своїм егоїзмом. Проте існує й інша версія, згідно з якою походження вислову приписується маркізі де Помпадур, яка цими словами втішала короля, засмученого поразкою французьких військ у битві біля Россбаху [7, с. 66].

Значна кількість історичних фраз та висловів зазнала лексичних та структурно-граматичних змін у процесі історичного розвитку французької мови. У результаті цього вони перейшли до розряду некоммуникативних (номінативних) фразеологізмів. Серед таких слід назвати вислів *avoir son siège fait*, що означає заздалегідь скласти свою думку (уявлення) про щось або наполягати на своїй точці зору, який пов'язаний з іменем абата Верто, автора книги «Історія лицарів-госпітальєрів святого

Іоанна Єрусалимського» [7, с. 141]. В одному з розділів вищезазначеної праці описується знаменита осада міста Родос у 1522 році турецькими військами на чолі з Сулейманом II. Автор твору змушений був завершити своє творіння так і не дочекавшись архівних матеріалів, які були йому потрібні для написання праці. Коли нарешті йому надіслали необхідні матеріали, він відповів: *j'en suis fâché, mais mon siège est fait* – мені дуже шкода, але я вже завершив свою осаду, тобто написав свій твір.

Фразеологічні одиниці, виникнення яких пов'язане з існуючими у народі прикметами, повір'ями та звичаями, у більшості випадків беруть свій початок у сивій давнині. Проте, незважаючи на цей факт, розуміння їхнього значення не є складним для тих, хто вивчає французьку мову, оскільки повір'я, які лягли в основу їх виникнення, добре відомі: вони або зафіксовані в пам'ятках писемності, або збереглися в народі до наших днів.

Так, вислів *ours mal léché* може мати такі значення:

1) неповоротка людина, яка має погану статуру;

2) неотесана, груба людина (дослівно погано прилизаний ведмідь). В основі вище названого фразеологізму лежить старовинне народне повір'я про те, що ведмежата народжуються безформними і, лише завдяки старанному вилизуванню ведмедиці-матері, набувають форми ведмедя. З цим повір'ям пов'язане також виникнення фразеологічних одиниць: *lécher un ours*, що має значення намагатися виховати неотесану, грубу людину (буквально: облизати ведмедя) та *lécher l'ours* – працювати над шліфовкою якогось твору (зазвичай мистецтва або літератури) [7, с. 115].

Основою фразеологізму *avoir la corde de pendu dans sa poche* (буквально: тримати мотузку повішеної людини у своїй кишені) є народне повір'я про те, ніби мотузка повішеної людини приносить щастя тим, хто тримає її у власній кишені. Згодом цей вислів набув іншого значення – бути везучим у житті.

Забобонні народні повір'я про чудодійну силу деяких лікарських трав, зібраних у ніч на Івана Купала, знайшли своє відображення у фразеологізмі *employer toutes les herbes de la Saint-Jean*, який означає: пустити в дію усі можливі засоби (буквально: використати усі трави Івана Купала) [7, с. 88].

Фразеологізми, в основі яких лежать народні легенди та перекази, також сягають своїм корінням у сиву давнину. Проте, на відміну від вище розглянутих фразеологічних одиниць, їх походження і значення піддається поясненню. Річ у тому, що в цих фразеологізмах часто згадується про історичні факти, достовірність яких не завжди встановлена або її важко встановити. Так, основою висловів *au diable Vauvert* або *vivre au diable Vauvert* (жити в чорта на рогах або в зубах), які до нашого часу є досить вживаними, є легенда, що пов'язана з реально існуючою історичною особою. Згідно з поширеною в епоху Середньовіччя легендою, саме в замку *Vauvert*, розташованому недалеко від міста Париж, жила нечиста сила, яка оселилася в ньому з тих пір, як там став проживати відлучений від церкви король Філіп Август (1165–1223). Згідно з іншою версією, монахи-картезіанці, які мали володіння, що межували з замком *Vauvert*, намагалися заволодіти цим замком у XIII столітті. З цією метою, вони інсценували появу в замку чортів та привидів, щоб змусити набожного короля Людовіка IX (1214–1270), якого називали святим, подарувати їм замок. Усі вище зазначені перекази й легенди про існування нечистої сили у замку *Vauvert*, призвели до виникнення фразеологізму, який спочатку мав форму *au diable de Vauvert*, а згодом набув форми *au diable Vauvert* [7, с. 67].

Слід зазначити, що у французькій мові існує значна кількість фразеологічних одиниць, пов'язаних із легендами про чорта. Серед них найчастіше вживаються такі: *le diable était beau quand il était jeune* (у молодості й чорт був красивим), *c'est le diable et son train* (велика кількість, дуже багато), *c'est le diable qui bat sa femme et marie sa fille* (погода змінюється, йде невеликий дощ).

У змісті фразеологічної одиниці *faire la pluie et le beau temps* (викликати дощ або хорошу погоду) знайшов відображення старовинний переказ, який особливо був поширений в епоху Середньовіччя. Згідно з ним, астрологам приписувалися надприродні здібності, уміння передбачати долю людей, а також упливати на хід історичних подій. Загальновідомо, що багато хто з королів тримав при своєму дворі астрологів, до яких зверталися в найбільш критичні хвилини царювання. Вище описаний переказ наділяв астрологів таємничою владою над явищами природи. Вважалося, що лише вони знали чому йде дощ чи стоїть хороша погода, а також могли викликати те чи інше погодне явище [7, с. 123].

У зв'язку з тим, що французи за своєю природою є життєрадісними і життєлюбними, у французькій мові розповсюджені фразеологічні одиниці, в основі яких лежить анекдот чи смішна історія. Незважаючи на іронічний характер цих анекдотів, у їхньою основою є історичні факти, пов'язані з тим чи іншим комічним епізодом із життя відомих людей. Хоча ці факти інколи здаються неправдивими, це не виключає можливості виникнення фразеологізму на основі анекдоту.

Відомий французький байкар Ж. де Лафонтен у свій час розповідав смішний випадок з життя древньогрецького байкаря Езопа, господар якого філософ Ксанф перебуваючи у стані сп'яніння, вихвалявся перед народом, що здатен випити море. Почувши таке, люди почали сміятися, але той продовжував наполягати на своєму. Він заявив, що готовий закласти свій будинок. Щоб довести серйозність сказаного, Ксанф зняв із руки перстень і віддав його присутнім. Прокинувшись наступного дня, він здивовано побачив, що на руці немає персня. Тоді Езоп нагадав йому, що він уклав напередодні парі і втратить свій будинок, якщо програє його. Стривожений Ксанф попросив Езопа допомогти йому виплутатися зі становища, що склалося. Езопу вдалося придумати спосіб врятувати безпечного філософа. У призначений день люди попрямували до моря, щоб бути свідками поразки Ксанфа. Але той звернувся до юрби й зазначив, що обіцяв випити море, а не ріки, які впадають у нього. Отож, нехай той, хто уколав із ним парі, відведе їх течію й він виконає свою обіцянку. Так, завдяки кмітливості свого раба, Ксанф врятувався від сорому й зубожіння. Згадана історія слугувала приводом для виникнення фразеологізму *c'est la mer à boire*, який вживається на позначення дуже складної справи (все одно, що випити море) [7, с. 103].

Виникнення фразеологічного звороту *dénicheur des merles* (кмітлива людина, пронира; буквально: руйнівник гнізд дроздів) пов'язується з такою історією. Один селянин признався під час сповіді священику, що зламав сусідський тин у пошуках гнізда дрозда, яке знаходилося на його ділянці. Коли священик запитав, чи вкрав той дроздів, селянин відповів, що вважає їх ще дуже слабкими, а тому піде за ними лише в суботу ввечері. Проте в названий день дроздів у гнізді не виявилось, хтось вкрав їх раніше. Молодий селянин був упевнений, що то була справа рук священика. Щоб переконатися у своїй правоті, він якось прийшов на сповідь і сказав, що полюбив дуже красиву дівчину, яка відповіла йому взаємністю. Священик відразу ж поцікавився, де вона живе, на що селянин відповів: зась, руйнівник гнізд. Я не дам обдурити себе двічі.

Основою фразеологізму *le quart d'heure de Rablais*, що означає час віддавання боргів (буквально: неприємна хвилинка), є епізод, який здається вигаданим і пов'язаний із життям великого французького письменника Франсуа Рабле. Подорожуючи одного разу, Ф. Рабле зупинився переночувати в одному з готелів міста Ліон. Оскільки він не мав грошей, щоб оплатити проживання в готелі і дістатися Парижа, Ф. Рабле розклав у кімнаті пакунки, на яких було написано: *poison pour le roi, poison pour la reine, poison pour le daufin*, тобто отрута для короля, королеви та дофіна. Господар, побачивши ці написи, відразу ж вирішив, що він злочинець і послав прислугу за охороною. Таким чином, Ф. Рабле відправили в Париж за рахунок держави під охороною, де він розповів суддям, чому вдався до подібних дій і був звільнений [7, с. 133].

Вочевидь, французька мова має у своєму складі певну кількість фразеологічних одиниць, виникнення яких пов'язане з існуючими в народі прикметами, повір'ями та звичаями. Незважаючи на те, що вони виникли досить давно, їх продовжують уживати в мовленні носії французької мови.

Значна кількість фразеологічних одиниць французької мови виникла на основі літературних творів, що належать до різних епох та жанрів. Їхні джерела дають можливість уточнити й доповнити смисл цих фразеологізмів, ознайомлюють читача з особливостями їхнього вживання. Знання ситуації та контексту, у якому вперше вжито фразеологізм, що вивчається, сприяє його кращому розумінню й правильному використанню в мовленні.

Серед літературних фразеологічних одиниць виділяють такі, що ввійшли до фразеологічного складу мови у вигляді літературних цитат. Найвідомішими серед них є: *passons au déluge*, що означає: перейдімо до справ, давайте коротше (буквально: перейдімо до потопу). Цей вислів запозичений із комедії Расіна «Сутяги», яка є злісною сатирою на судові звички у Франції періоду XVII століття. У ній йдеться про судового пристава, який розпочав свій виступ з розповіді про створення світу. Суддя Ланден перервав його і запропонував «перейти до потопу», тобто скоротити свою промову, уникаючи подробиць, які не стосуються справи [7, с. 66].

Фразеологічний зворот *allons, saute, marquis!* (танцюй від радощів, будь задоволений собою) взятий із комедії Ж.Ф. Реньяра «Гравець». Цей вислів часто повторював персонаж цього твору, самовдоволений маркіз, любуючись собою та вихваляючись своїми уявними чеснотами.

Деякі подібні фразеологічні одиниці ввійшли до словникового складу мови, зазнавши певних трансформацій. Найчастіше такі трансформації стосуються лексичної чи морфологічної структури цитати, дещо рідше – синтаксичної. Так, джерелом фразеологічного звороту *revenons à nos moutons* (повернімося до предмета нашої розмови), надзвичайно поширеного у французькій мові в наш час, є середньовічний фарс про адвоката Патлена. Адвокат Патлен купує в купця Гійома, який торгує

сукном, тканину, за яку обіцяє розрахуватися ввечері того ж дня. Проте, коли Гійом приходить до нього по гроші, Патлен прикидається тяжко хворим і ухиляється від сплати боргу. Невдовзі Гійом порушує кримінальну справу проти свого пастуха, звинувачуючи його в крадіжці баранів. У ході судового засідання купець упізнає в особі захисника свого пастуха адвоката Патлена. Від несподіванки й здивування Гійом починає плутати факти і починає говорити не про крадіжку баранів, а про крадіжку сукна. Суддя, збитий з пантелику продавцем сукна, закликає його повернутися «до своїх баранів», тобто до справи, яка розглядається. Лексикографічні джерела зазначають, що початковою формою цього вислову була форма *revenons à ces moutons*, а згодом розвинулися форми більш вживані у сучасній мові: спочатку – *retournons à nos moutons*, а потім – *revenons à nos moutons* [7, с. 108].

У лексичному складі сучасної французької мови наявні фразеологічні одиниці, виникнення яких пов'язане з персонажами літературних творів. У цьому плані плідною є творчість великого французького драматурга Ж.Б. Мольєра, комедії якого стали джерелом для виникнення значної кількості фразеологізмів, які є вживаними й у наш час. Так, вислів *maître Jacques* (майстер на всі руки, буквально: метр Жак), пов'язаний із однойменним персонажем з комедії Ж.Б. Мольєра «Скупий». Це ім'я стало називним для тих осіб, які вміють усе робити, оскільки метр Жак служив одночасно у свого господаря і кучером, і кухарем [7, с. 90].

Джерелом вислову *qu'allait-il (que diable allait-il) faire dans cette galère?* (навіщо він уплутався в цю справу) є комедія Ж.Б. Мольєра «Плутні Скапена». У одній зі сцен другої дії комедії Скапен, слуга молодого дворянина Леандра, намагається видурити гроші в Жеронта, батька свого господаря. З цією метою він повідомляє тому, що його син перебуває на турецькій галері й для його звільнення негайно потрібно сплатити викуп, який дорівнює п'яти тисячам еку. Перш ніж передати потрібну суму, Жеронт сім разів повторює вислів *qu'allait-il (que diable allait-il) faire dans cette galère?*, який потім стає крилатим [7, с. 82].

Проведені дослідження засвідчують, що джерелом вислову *vous l'avez voulu, Geoge Dandin!* (ви самі цього хотіли, Жорже Данден, нікого звинувачувати, самі винні) є комедія Ж.Б. Мольєра «Жорж Данден», у якій змальовані пригоди головної дійової особи Жоржа Дандена, пов'язані з його одруженням з жінкою, яка мала вище походження, ніж він сам. Доведений до відчаю її докорами й забаганками, він гірко розкаюється в помилці, якої припустився, повторюючи багаторазово *vous l'avez voulu, Geoge Dandin!* [7, с. 83].

Фразеологізм *vous êtes orfèvre, monsieur Josse* – ви є зацікавленою особою в цій справі (буквально: так ви ж золотих справ майстер, пане Жосс) вперше був ужитий у комедії Ж.Б. Мольєра «Кохання – цілитель». Головний герой цього твору – багатий міщанин Сганарель – прагне розважити свою дочку, яка сумує. Він звертається за порадою до своїх друзів. Один з них, золотих справ майстер, радить йому купити для неї красивий капелюшок, прикрашений діамантами, смарагдами й рубінами. Знаючи про те, що цей чоловік золотар, Сганарель відповів йому: «Ви пане Жосс – золотих справ майстер, й у вашій пораді відчувається людина, яка прагне збути свій товар» [7, с. 114].

Великий внесок у формування лексичного фонду французької мови було зроблено завдяки видатному французькому байкареві Ж. де Лафонтену, стійкі сполуки з байок якого мають велику питому вагу в загальнонаціональному фразеологічному фонді. Оскільки у своїй більшості в байках під виглядом тварин висміювалися негативні риси характеру та вади людей, саме зоонімні фразеологічні одиниці були запозичені з його творів. Так, вислів *l'âne de la fable*, який означає – цап відбувайло (буквально: віслук з байки) запозичений з байки Ж. де Лафонтена «Les animaux malades de la peste». У ній ідеться про тварин, які помирають у результаті захворювання на чуму. Лев зібрав усіх хворих тварин і звернувся до них з промовою, у якій наголосив на тому, що небо послало таку біду як покарання за їх гріхи. Він запропонував найгірнішому з них принести себе в жертву небесному гніву. При цьому цар звірів наголосив, що це єдиний засіб позбутися чуми й закликав усіх покаятися в скоєних гріхах. Лев навіть подав звірям приклад подібного каяття. Але ніхто не зважився звинуватити лева. Лисиця навіть зазначила, що то були не гріхи, а заслуги. На її думку, вбивши багатьох овець та пастухів, лев просто прислужився їм. Так само були виправдані тигр та ведмідь. Зізнався у своєму гріху й осел, зауваживши, що з'їв кілька жмень трави на лузі. Зачувши це, звірі накинулися на нього, стверджуючи, що це – дуже страшний злочин, який осел має спокутувати смертю. Так осел з цієї байки й став «цапом відбувайлом» [7, с. 26].

Інша байка, що має назву «Вовк, коза та ягня», слугувала джерелом для виникнення фразеологічної одиниці *montrer patte blanche* – подати умовний знак, щоб бути кудись допущеним, продемонструвати свою надійність (буквально: показати білу лапу). У ній ідеться про козу, яка йдучи

з дому, зачинила двері на засуви і наказала своєму козеняті відкрити двері лише тому, хто скаже: провались ти, вовче! Підслухавши цю розмову, вовк запам'ятав пароль і після того, як коза пішла з дому, постукав у двері й, змінивши голос, вимовив зазначені вище слова. Проте недовірливе козеня не вдовольнилося почутими словами і зажадало від вовка показати йому білу лапу [7, с. 117].

Фразеологізми, що виникли на основі байок, можуть бути також пов'язані з літературними героями. Як приклад можна навести вислів *pot au lait de Perette* – нездійсненні байки, химери (буквально: глечик Перетти з молоком), взятий з байки Ж. Лафонтена «La laitière et le pot au lait». У ній йдеться про молоду селянку Перетту, яка несе на базар глечик молока, продаж якого дозволить їй здійснити свої мрії. По дорозі на базар вона мріє про те, що на зароблені гроші придбає курку, яка знесе багато яєць. З них вилупляться курчата, продавши яких Перетта купить свиню, а потім корову, теля. Замріявшись, Перетта підстрибнула, глечик впав і шент розбився, а разом з ним розбилися мрії дівчини [7, с. 127].

Схожі фразеологічні одиниці можуть також увійти в мову у вигляді літературних цитат. Для прикладу можна взяти ту ж байку Ла Фонтена, у якій в кінці говориться: прощай теля, корова, поросля й курчата (*adieu, veau, vache, cochon, couvée*).

Фразеологічна одиниця *éclairer sa lanterne*, що означає «пояснити свою думку» (буквально: засвітити свій чарівний ліхтар) виникла на основі байки ще одного французького автора Флоріана «Мавпа, що показує свій чарівний ліхтар». Якось мавпа запросила звірів на демонстрацію свого чарівного ліхтаря й, оголосивши урочисто про видовище, яке на них чекає, вимкнула в залі світло. Проте «глядачі», залишившись у темному залі нічого не побачили, оскільки мавпа забула «запалити свій чарівний ліхтар» [7, с. 93].

Дослідивши на поданих прикладах шляхи виникнення істинно французьких фразеологізмів, можна зробити висновок, що у фразеологічному фонді французької мови значний пласт утворюють фразеологічні одиниці, що виникли на основі історичних подій, фактів, крилатих висловів, переказів чи легенд. Аналіз літературних джерел засвідчив, що значна кількість фразеологізмів французького походження виникла на основі літературних творів видатних майстрів пера.

Перспектива подальших розвідок полягає в можливості дослідження проблеми використання фразеологічних одиниць у процесі формування мовленнєвої компетенції студентів.

Література

1. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології / Микола Федорович Алефіренко. – Харків : Вища школа, 1987. – 135 с.
2. Арутюнова Ж.М. Фразеологические единицы со структурой предложения (на материале коммуникативных непословичных фразеологизмов современного французского языка) : автореф. дис. канд. фил. наук. по спец. 10.02.05. / Жанна Михайловна Арутюнова. – М. : МГУ, 1981. – С. 4–8.
3. Балли Ш. Французская стилистика / Балли Ш. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1976. – 394 с.
4. Виноградов В.В. Избранные труды. Лексикология и лексикография / Виктор Владимирович Виноградов. – М. : Наука, 1977. – С. 145–161.
5. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка / Александр Владимирович Кунин. – М. : Международные отношения, 1972. – 289 с.
6. Назарян А.Г. Фразеология современного французского языка / Арманд Грантович Назарян. – М. : Высшая школа, 1987. – 287 с.
7. Nazarian A. Curiosités de la phraséologie française / Nasarian Armand. – М. : Prosvechtchenie, 1988. – 160 p.
8. Guiraud P. Les locutions françaises / Guiraud P. – P. : Hachette, 1961. – 798 p.
9. Rat M. Dictionnaire des locutions françaises / Rat M. – P. : Librairie Hachette, 1967. – 1232 p.
10. Robert P. Le Petit Robert : Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française / Robert Paul. – Paris : S.N.L., 1976. – 1971 p.

Стаття рекомендована до друку
кандидатом філол. наук, доцентом кафедри іноземної філології
і методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
Заболотною Т.В.

Стаття надійшла до редакції 29 липня 2014 року